

I

Naar Guyana

Zuid-Amerika is de woonplaats van een paar van de vreemdste, mooiste en verschrikkelijkste dieren ter wereld. Weinig dieren zijn vreemder dan de luiaard die zijn leven doorbrengt in een voortdurende staat van stilzwijgende slow motion, ondersteboven hangend in een hoge oerwoudboom. Weinig dieren zijn merkwaardiger dan de reuzenmierenerter van de savannes met zijn absurd onevenwichtige anatomie, zijn lange staart die uitloopt in een harig vaandel en zijn langwerpige, tandeloze, kegelvormige snuit. Aan de andere kant komen er zoveel prachtige vogels voor dat ze bijna gewoon worden: bontgekleurde ara's vliegen door het bos, hun schitterende verenpak in fel contrast met hun harde, schelle kreten en kolibries flitsen als kleine juweeltjes van bloem naar bloem, nippend van de nectar, waarbij tijdens hun vlucht de kleuren van de regenboog opvlammen in het donkere woud.

Veel Zuid-Amerikaanse dieren zijn fascinerend, juist omdat we ze weerzinwekkend vinden. Scholen vleesetende vissen maken de rivieren onveilig, klaar om van ieder dier dat in het water belandt het vlees van het lichaam te scheuren. En vampiervleermuizen, een legende in Europa maar de grimmige werkelijkheid in Zuid-Amerika, verlaten 's nachts hun rustplaatsen in het oerwoud om bloed van koeien en mensen op te zuigen.

Omdat we voor onze eerste *Zoo Quest* Afrika hadden bezocht, twijfelde ik er niet aan dat Zuid-Amerika de juiste keuze was voor onze tweede expeditie. Maar welk gebied op zo'n uitgestrekt en gevarieerd continent zouden we het beste kunnen be-

zoeken? Uiteindelijk kozen we voor Guyana (toen nog Brits-Guiana genaamd), het enige land in heel Zuid-Amerika dat bij het Britse Gemenebest behoorde. Jack Lester en Charles Lagus, met wie ik ook samen naar Afrika was geweest, zouden weer meegaan en Tim Vinall, een van de oppassers van de London Zoo, zou zich bij ons aansluiten. Hij was op dat moment verantwoordelijk voor de hoefdieren, maar hij had tijdens zijn jarenlange loopbaan in de Zoo ook verscheidene andere soorten verzorgd. Hij zou de slopende en ondankbare taak op zich nemen om op onze basis aan de kust voor de dieren te zorgen, die wij zouden vangen en vervolgens naar hem toe brengen.

En zo landden we in maart 1955 in Georgetown, de hoofdstad van Guyana. Nadat we drie dagen bezig geweest waren om vergunningen te krijgen, onze camera's en onze opnameapparatuur door de douane te loodsen en potten en pannen, voedsel en hangmatten te kopen, konden we niet wachten om te beginnen met onze verzameltocht in de binnenlanden. We hadden al een voorlopig actieplan opgesteld. Op de kaart hadden we gezien dat het grootste deel van Guyana bedekt is met tropisch regenwoud dat zich noordwaarts uitstrekt tot aan de Orinoco en zuidwaarts tot aan het Amazonegebied. In het zuidwesten is het regenwoud echter minder dicht, daar is ruimte voor golvende, met gras bedekte savannes. En langs de kust ligt een strook bewerkt land waar rijstvelden en suikerplantages afgewisseld worden door moerassen en kreken. Als wij een voor Guyana representatieve dierenverzameling wilden samenstellen, zouden we naar al deze gebieden moeten, want in iedere streek leefden dieren die nergens anders voorkwamen. We hadden echter nauwelijks een idee van waar we in die verschillende gebieden precies naartoe moesten en in welke volgorde we dat zouden moeten doen, tot we op onze derde avond uitgenodigd werden voor een diner met drie mensen die ons deskundig advies zouden kunnen geven: Bill Seggar, districtshoofd van een afgelegen deel van het regenwoud nabij de verre westgrens, Tiny McTurk, rancher op de Rupununi-savanne en Cennydd Jones, wiens werk als arts voor de indianen

hem naar alle hoeken van de kolonie voerde. We bleven tot in de vroege ochtendurtjes zitten, bekeken foto's en films, bogen ons over kaarten en maakten opgewonden aantekeningen. Toen we eindelijk uit elkaar gingen, hadden we een gedetailleerd plan bedacht, waarbij we eerst de savannes, daarna het oerwoud en ten slotte de moerassen aan de kust zouden bezoeken.

De volgende ochtend liepen we het kantoor van Guyana Airways binnen om inlichtingen te vragen over vluchtmogelijkheden.

'De Rupununi voor vier personen, meneer?' vroeg de deskmedewerker. 'Dat kan. Morgen vertrekt er een vliegtuig.'

Charles Lagus met een matamata

Jack, Tim, Charles en ik klommen enthousiast het vliegtuig in dat ons erheen zou brengen. We hadden echter niet verwacht dat ons hart ons al zo gauw in de keel zou kloppen. De piloot, Colonel Williams, was pionier op het gebied van oerwoudvliegen in Guy-

ana en het was grotendeels aan zijn lef en inventiviteit te danken dat veel van de meer afgelegen delen van het land nu toegankelijk waren. Toen we opstegen, ontdekten we echter dat de vliegtuigtechniek van de kolonel heel anders was dan die van de piloot die ons van Londen naar Georgetown had gevlogen. Onze Dakota denderde de airstrip af, de palmbomen aan het eind ervan kwamen steeds dichterbij totdat ik het gevoel had dat er iets mis was met de kist en dat we niet konden loskomen van de grond. Op het allerlaatste moment schoten we de lucht in, klommen steil omhoog en scheerden rakelings langs de toppen van de palmbomen. We keken elkaar lijkbleek aan en nadat we schreeuwend onze twijfels en zorgen hadden geventileerd, liep ik naar voren om aan Colonel Williams te vragen wat er aan de hand was geweest.

‘Bij oerwoudvliegen,’ schreeuwde hij uit een mondhoek, terwijl hij zijn sigaret aftipte in de blikken asbak die aan het controlepaneel was bevestigd, ‘bij oerwoudvliegen is volgens mij het opstijgen het gevaarlijkst. Als er dan een motor uitvalt op het moment dat je hem het hardst nodig hebt, stort je neer in het oerwoud en daar is niemand om je te helpen. Ik ga er altijd van uit dat ik zoveel vaart moet maken op de grond, dat mijn momentum voldoende is om me zelfs zonder een enkele motor omhoog te krijgen. Hoezo, kerel, zijn jullie bang?’

Snel verzekerde ik Colonel Williams dat niemand van ons ook maar een klein beetje bezorgd was geweest; we waren alleen maar geïnteresseerd in de techniek van het besturen van een vliegtuig. Colonel Williams bromde wat, verruilde zijn leesbril, die hij op had gehad bij het opstijgen, voor een bril om beter in de verte te kunnen zien en wij richtten ons weer op de vlucht.

Onder ons strekte het regenwoud zich, zover het oog reikte, als een groen fluwelen deken naar alle kanten uit. Na enige tijd kregen we echter in de gaten dat we recht op een enorme hoge, steile helling afvlogen en het bos steeds dichterbij kwam. Colonel Williams vloog gewoon door, zonder van hoogte te veranderen, tot het woud zo dichtbij kwam dat we papegaaien boven de bomen zagen vliegen. Toen de helling weer verflauwde en verdween, ver-

anderde het woud van karakter. Eilandjes van gras doken op en algauw vlogen we over een uitgestrekte open vlakte, gemarmerd met zilveren riviertjes en bespikkeld met kleine, witte termietenheuvels. We daalden iets en cirkelden boven een klein groepje witte gebouwen; nu maakten we ons klaar voor de landing op een landingsbaan – een eufemisme voor een airstrip op de savanne die slechts leek af te wijken van de rest van de omgeving dankzij het ontbreken van termietenheuvels. De kolonel zette het vliegtuig gracieus aan de grond en taxiede hobbeland naar een kluitje mensen, dat op de aankomst had staan wachten. We klauterden over de stapels vracht die verspreid lagen over de vloer van de Dakota en sprongen eruit, knipperend tegen het felle zonlicht.

Een vrolijke, door de zon gebruinte man in overhemdsmouwen en met een sombrero op, stapte naar voren uit het groepje toeschouwers en liep op ons af om ons te begroeten. Het was Teddy Melville, onze gastheer. Hij was afkomstig uit een in deze streken befaamde familie. Zijn vader was rond de eeuwwisseling een van de eerste Europeanen die zich op de Rupununi hadden gevestigd en koeien waren gaan houden. Deze kolonisten woonden nu in kleine aantallen verspreid over het district. Teddy's vader huwde twee Wapishana-meisjes die hem beiden vijf kinderen schonken. Deze tien mannen en vrouwen bezetten nu bijna alle belangrijke posities in het district. Ze waren rancher (veeboer), winkelier, boswachter of jager. We kwamen er algauw achter dat, waar we ook kwamen op de noordelijke savanne, iedereen die we daar ontmoetten een Melville was en zo niet, dan toch in elk geval wel met een Melville was getrouwd.

Lethem, de plaats waar we geland waren, bestond uit een paar witte betonnen gebouwen, willekeurig verspreid langs de twee zijden van de landingsbaan. Het grootste, en het enige met een verdieping erop, was Teddy's pension – een eenvoudig rechthoekig gebouw met een veranda en ramen zonder glas, voorzien van de luisterrijke naam Lethem Hotel. Een kleine kilometer verder naar rechts stonden boven op een kleine heuvel het huis van het districtshoofd, het postkantoor, een winkel en een ziekenhuisje.

Een stoffige weg van rode aarde liep van daar naar het hotel en verder langs een groep vervallen bijgebouwen tot in een gortdroge wildernis van termietenheuvels en dwergstruiken. Ruim dertig kilometer verderop rees, steil uitstekend boven de vlakke, een rug van spitse bergen op, door de nevel van de hitte niet meer dan een blauwgrijs silhouet tegen een oogverblindend blauwe lucht.

Van kilometers ver waren mensen naar Lethem gekomen omdat het vliegtuig ook langverwachte spullen en de wekelijkse post meebracht. Vliegtuigdagen waren dan ook altijd geweldige sociale happenings en het hotel zat vol ranchers en hun vrouwen die vanuit afgelegen delen van het district waren komen aanrijden en die, nadat het vliegtuig weer vertrokken was, nog even bleven hangen om nieuwtjes en roddels uit te wisselen.

Na het avondmaal werden de tafels van houten planken weggehaald uit de eetkamer en vervangen door lange houten banken. Harry, Teddy's zoon, zette een filmprojector en een filmscherm klaar. Geleidelijk liep de bar leeg en raakten de banken vol. Wapishana-cowboys, hier *vaqueros* genoemd, gebruiende kerels met steil, blauwzwart haar en op blote voeten, kwamen in groepjes binnen en betaalden bij de deur. De lucht was gevuld met tabaksrook en verwachtingsvol geroezemoes toen de lichten uitgingen.

Het feestje begon met een paar oude, ongedateerde nieuwsberichten. Daarna volgde een Hollywoodcowboyfilm over het pioniersleven in het Wilde Westen, een periode waarin rechtschapen blanke Amerikanen in volle overtuiging grote aantallen heel slechte roodhuiden uitmoordden. Niet echt tactvol zou je denken, maar de Wapishana zaten onbewogen toe te kijken hoe hun Noord-Amerikaanse neven werden uitgeroeid. Het verhaal was wat moeilijk te volgen, want niet alleen was er in al die jaren dat deze kopie van de film werd vertoond een aantal lange, beschadigde stukken uitgeknipt, maar ook was het twijfelachtig of de filmrollen wel in de juiste volgorde werden geprojecteerd, aangezien een tragisch maar beeldschoon Amerikaans meisje dat op de derde filmrol op woeste wijze vermoord was door de indianen, op de vijfde rol weer verscheen om te vrijen met de held. Maar de

Wapishana waren een gemakkelijk publiek en een dergelijk detail kon hun plezier in de grote vechtschènes niet bederven, te horen aan het enthousiaste applaus dat er steeds op volgde. Ik opperde voorzichtig tegen Harold Melville dat de film misschien een enigszins vreemde keuze was, maar hij verzekerde me dat cowboyfilms veruit het populairst waren van alles wat ze lieten zien. Het was zeker ook begrijpelijk dat Hollywoodfilms van het type slaapkamerkomedie wel als flauwekul zouden overkomen op de Wapishana in deze uithoek van de wereld.

Na de voorstelling gingen we naar onze kamer boven. Er stonden twee bedden klaar die voorzien waren van muskietennetten. Kennelijk moesten twee van ons in een hangmat slapen en Charles en ik eisten dit voorrecht op. Dit was een kans waar wij beiden al vanaf het moment dat we de hangmatten kochten in Georgetown, verlangend naar hadden uitgekeken. Met een professioneel gebaar wierpen we de touwen aan de uiteinden om de haken die in de wand geslagen waren. Een paar weken later beseften we dat we hopeloze amateurs waren. We maakten de touwen veel te hoog vast met enorm ingewikkelde knopen, waardoor het 's ochtends heel wat tijd kostte om ze weer los te maken. Jack en Tim klommen onverstoorbaar hun bed in en uit.

De volgende ochtend was er weinig twijfel over wie van ons de comfortabelste nacht hadden doorgebracht. Charles en ik bezwoeren dat we als een blok geslapen hadden en dat slapen in een hangmat onze tweede natuur was. Dat was niet echt waar, want we hadden geen van beiden door hoe je hoort te liggen in een Zuid-Amerikaanse hangmat: diagonaal. Ik had bijna de hele nacht mijn best gedaan in de lengte van het ding te liggen, met als resultaat dat mijn voeten hoger lagen dan mijn hoofd en mijn lichaam in een enorme boog lag. Ik had me niet kunnen om-draaien zonder mijn rug te breken en ik stond die ochtend op met het gevoel dat ik voor eeuwig met een kromme ruggengraat zou rondlopen.

Na het ontbijt kwam Teddy Melville binnen met het nieuws dat er een grote groep Wapishana aan het vissen was in een nabij-

gelegen meer. Ze deden dat op de traditionele manier, namelijk door het water te vergifigen. De kans bestond dat zij daarbij dieren zouden tegenkomen die ons interesseerden en Teddy stelde voor er een kijkje te gaan nemen. We klommen in zijn truck en reden over de savanne. We konden rijden waar we wilden. Hier en daar kronkelde een kreek, maar die konden we makkelijk omzeilen. We herkenden zo'n stroompje al van verre aan de struiken en de palmen op de oevers. Verder waren de enige obstakels bosjes laag, stekelig struikgewas en termietenheuvels – hoge, waanzinnig spitse torens, soms apart, soms in groepjes zo dicht op elkaar dat we over een enorme begraafplaats leken te rijden. Er liepen een paar uitgesleten sporen over de savanne van de ene ranch naar de andere, maar het meer waar wij naartoe wilden, lag geïsoleerd en al gauw week Teddy van het hoofdpad af en zocht hij hobbelend tussen de struiken en de termietenheuvels door zijn weg. Er was geen spoor te zien, dus hij vertrouwde simpelweg op zijn richtingsgevoel. Kort daarop zagen we in de verte de rij bomen op de oever van het meer.

Toen we er aankwamen zagen we dat een lange zijarm van het meer afgedamd was met een barricade van stokken. De Wapishana hadden een speciaal soort lianen, die zij vele kilometers verderop, in het Kanukugebergte, hadden verzameld, in het afgescheiden gedeelte uitgeperst. Overal stonden vissers met pijl en boog in de aanslag te wachten tot de vissen, verdoofd door het giftige sap, boven zouden komen drijven. De Wapishana hielden zich vast aan takken van bomen aan de kant van het water of zaten op speciaal gebouwde platforms midden op het water, sommigen stonden op kleine, geïmproviseerde vloten en anderen voeren rond in boomstamkano's. Op een kale plek op de oever hadden vrouwen vuurtjes gemaakt en hangmatten opgehangen en daar zaten zij nu te wachten om de vis die de mannen zouden binnenbrengen, direct schoon te maken en te roken. Tot nu toe was er echter nog niets gevangen en de vrouwen werden ongeduldig. Hun mannen waren dom geweest, zeiden ze smalend: ze hadden een groot deel van het meer afgedamd en te weinig lianen gezocht in het oerwoud,

waardoor het vergif te zwak was voor de vissen. Drie dagen van hard werken aan het afdammen en het bouwen van de platforms waren helemaal voor niets geweest. Teddy praatte er met hen over in het Wapishana en hoorde ook het nieuwtje dat een van de vrouwen een holte in de oever aan de andere kant van het meer had gezien, waar een groot beest in zat. Ze wist niet zeker wat voor beest, het kon een anaconda zijn maar ook een kaaiman.

De kaaiman behoort tot dezelfde groep reptielen als de krokodil en de alligator en voor een leek lijken deze drie dieren erg op elkaar. Voor Jack echter waren ze heel verschillend en hoewel alle drie de soorten voorkomen in Zuid-Amerika, hebben ze ieder een verschillende habitat. Hier, bij de rivier de Rupununi, zei Jack, konden we de zwarte kaaiman, de grootste binnen die groep, verwachten. Van deze soort weten we dat hij wel ruim zes meter lang kan worden. Jack bekende dat hij een 'aardig grote kaaiman' wel leuk zou vinden en hij zou trouwens ook best blij zijn als ze

Vis schieten

een flinke anaconda konden vangen. Als zou blijken dat het beest in die holte een van deze twee dieren was, vond hij dat we het toch echt moesten proberen te vangen. We stapten allemaal in een boomstamkano en peddelden over het meer; een van de vrouwen ging mee als gids.

Bij nader onderzoek bleken er twee holtes te zijn, een kleine en een grote, die met elkaar in verbinding stonden, want als wij met een stok in de kleine porden, verschenen er bubbels in de grote. Eerst barricadeerden we de kleine holte met stokken. Om te voorkomen dat het onbekende schepsel zou ontsnappen via de grote holte en het tegelijkertijd de ruimte te geven om tevoorschijn te komen en zich te laten vangen, hakten we een paar jonge boompjes op de oever om en duwden die diep in de modderige bodem van het meer in een halfronde palissade rondom de ingang. We hadden onze prooi nog niet gezien en het gepor in de kleine holte zou het dier er niet uit drijven, dus besloten we

Het uitgraven van de kaaiman

de grote holte groter te maken door stukken van de oever eromheen weg te halen. Langzaamaan wisten we het dak van het hol weg te graven en terwijl we daarmee bezig waren, schudde de oever door een onderaards gebrul dat onmogelijk van een slang afkomstig kon zijn.

Voorzichtig tussen de takken van de palissade door turend in de donkere tunnel, kon ik net, half verscholen in het modderige water, een grote gele hoektand zien. We hadden een kaaiman ingesloten en gezien het formaat van zijn tand, een heel grote.

Een kaaiman heeft twee verdedigingswapens. Ten eerste, en zeer voor de hand liggend, zijn enorme muil, en ten tweede zijn immens krachtige staart. Hij kan met beide wapens zeer ernstig letsel toebrengen, maar gelukkig lag het exemplaar dat wij probeerden te overheersen op zo'n manier in zijn holte dat wij maar op één uiteinde tegelijk hoefden te letten. Na die vluchtige blik op zijn tanden speelde het voorste uiteinde in mijn ogen de grootste rol. Jack peddelde in het modderige water tussen de palen door in een poging erachter te komen hoe het dier precies lag en wat de beste manier zou zijn om het te vangen. Het leek mij dat als het beest besloot naar buiten te schieten, Jack wel heel snel weg moest springen als hij zijn been niet wilde verliezen. Ik vond dat ikzelf een stukje verderop wel genoeg gevaar liep; daar waadde ik tot op lieshoogte door het meer om ervoor te zorgen dat Charles in zijn kano op de juiste afstand kwam te liggen om goede filmbeelden te kunnen schieten. Mocht de kaaiman een duik maken naar Jack, dan zou dat volgens mij zo heftig gaan dat onze wankele palissade om zou vallen en terwijl Jack dan op de oever kon springen, zou ik een aantal meters moeten waden voordat ik veilig was. Ik twijfelde er niet aan dat de kaaiman in dit diepe water sneller zou zijn dan ik. Om de een of andere reden – misschien had ik mijn zenuwen toch minder goed in bedwang dan ik dacht – kon ik de kano niet stabiel genoeg houden om Charles zijn werk te laten doen en nadat ik er een flinke ruk aan had gegeven, waardoor Charles en zijn camera bijna overboord sloegen, besloot hij dat zijn apparatuur minder gevaar liep